

Arkiv Nyt

Nyt fra Vinderup Egnshistoriske Arkiv

Nr. 25

Forår

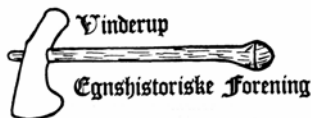
2007

**Der indkaldes til
Generalforsamling onsdag d 28. marts 2007 kl. 19.30
Se side 20**

For næsten 100 år siden var det ikke får, der søgte føden her på heden ved Kongenshus.

- Johannes Bech. Manden bag rensdyrforsøget på den jyske hede. Side 4**
- Lidt om hændelser i Vinderup i 1907 Side 13**
- Fattigforsorg gennem tiderne Side 17**

Vinjes Torv 1, 7830 Vinderup. Tlf: 97 44 29 98

Hjemmeside: www.lokalarkiver.dk/vinderup

Email: mail@arkivet-vinderup.dk

Åben: Mandag 19-21 Onsdag 14-16 Fredag 10-16

Bestyrelsen

Formand

Kurt Guldbæk, Hasselholtvej 4, Vinderup Tlf. 51 28 85 54
og 97 44 36 01

Næstformand

Ninna Weis, Birkevej 1, 7830 Vinderup Tlf. 97 44 15 14

Kasserer

Gustav Lind, Nørregade 37, 7830 Vinderup Tlf. 97 44 10 75

Sekretær

Boye Bruhn, Skrænten 29, Sevel Tlf. 97 44 61 04

Karen Lindholdt, Hasselholtvej 4, Vinderup Tlf. 97 44 36 01

Børge Poulsen, Hjerlhedevej 13, Sevel Tlf. 97 54 18 00

Harry Klith, Østparken 1, Ejsing Tlf. 97 44 62 48

Faste udvalg

Arkivudvalg

Fmd. Kurt Guldbæk, Hasselholtvej 4, Vinderup Tlf. 51 28 85 54

Boye Bruhn, Skrænten 29, Sevel Tlf. 97 44 61 04

Børge Poulsen, Hjerlhedevej 13, Sevel Tlf. 97 54 18 00

Harry Klith, Østparken 1, Ejsing Tlf. 97 44 62 48

Ninna Weis, Birkevej 1, 7830 Vinderup Tlf. 97 44 15 14

Mødeudvalg

Fmd. Gustav Lind, Nørregade 37, 7830 Vinderup Tlf. 97 44 10 75

Børge Poulsen, Hjerlhedevej 13, Sevel Tlf. 97 54 18 00

Harry Klith, Østparken 1, Ejsing Tlf. 97 44 62 48

Boye Bruhn, Skrænten 29, Sevel

Karen Lindholdt, Hasselholtvej 4, Vinderup Tlf. 97 44 36 01

Daglig leder

Bodil Møller, Pilevang 1, Sevel Tlf. 97 44 84 41

Arkiv Nyt

Udgives af Vinderup Egnshistoriske Forening, Vinjes Torv 1, Tlf. 97 44 29 98

Redaktør: Kurt Guldbæk, Hasselholtvej 4 Tlf. 51 28 85 54

Alle bidrag til bladet sendes til ovennævnte eller Arkivet.

Tryk: Ellgaard Tryk, Langgade 35, Hogager Tlf. 97 46 82 23

Oplag: 250 stk.

Til medlemmerne

Der indkaldes til
generalforsamling onsdag d 28. marts 2007 kl. 19.30 på Arkivet
Se dagsordenen på side 20.

Vi er nu kommet ind i et nyt år og dermed også ind i Holstebro Kommune. Helt nøjagtigt, hvad det i fremtiden vil komme til at indebære for os, er der ingen, der i dag ved. Men for de statsanerkendte museer har staten lavet aftaler, der garanterer, at der ikke på det økonomiske område vil ske større ændringer de første 4 år. Det må jo også komme os til gode, da Arkivet jo er en del af Holstebro Museum.

Samtidig med kommunesammenlægningen må vi også se en ny realitet i øjnene: fra at være placeret i kommunens administrative centrum er vi nu kommet til at ligge i en mindre by og delvis i et yderområde.

Kommunesammenlægningen i 1970 resulterede i dannelsen af mange lokalar-kiver rundt omkring i Danmark. Det tror jeg ikke bliver tilfældet denne gang, i den retning er vi allerede dækket godt ind. Men måske vil resultatet blive, at sammenholdet mellem arkiverne inden for de gamle kommuner bliver stærkere.

Det har vi allerede set eksempler på, f.eks. i Lemvig kommune, hvor de forskellige sognearkiver er gået sammen med en fælles bestyrelse/ledelse. Så længe der er folk, der kan/vil bemane arkiverne, fortsætter de. Kommunen betaler deres udgifter til medlemskabet af SLA og vil desuden bekoste køb af et fælles registreringssystem (Arkibas4). PC og lignende, der skal bruges i den sammenhæng, betaler arkiverne selv.

Udstillingen 2007.

Årets udstilling kommer til at dreje sig om smedehåndværket. Vi har en del billeder og værktøj, men kan godt bruge flere billeder.

Udstillingen vil blive åbnet onsdag d. 9. maj kl. 19.30. I er alle hjertelig velkommen til at deltage.

Generalforsamlingen 2007.

Til bestyrelsen skal der ske nyvalg, idet Karen Lindholdt ikke ønsker at fortsætte. Da Vinderup by i øjeblikket er overrepræsenteret, vil vi gerne have den ledige plads besat af et medlem, der ikke kommer fra Vinderup, for at give den bedst mulige dækning af vort dækningsområde.

Derfor: mød op og gør din indflydelse gældende.

Efter generalforsamlingen bliver der vist en film om blydækningen af Estvad Kirke midt i 1950-erne.

Kurt Guldbæk

JOHANNES BECH

Manden bag rensdyrforsøget på den jyske hede.

I en særudgave af "Arkivnyt" sidste år bragtes en artikel af forfatteren Johannes Bech, i hvilken han fortæller om sin barndom og opvækst i Ryde, hvor faderen Christian Bech var lærer (ansat i 1858).

Artiklen var et genoptryk fra Berlingske Søndags Magasin engang i 1932.

Jeg tror, at mange på min alder vil huske ham fra deres barndomstid for de på én gang spændende og belærende børne- og ungdomsbøger, han berigede os med i 30erne og 40erne. Det var bøger som "Trællens søn" (1932), "Da England blev dansk" (1933), "Tufs Norgesfærd" (1936), "Kampen om kongekronen" (1938) og "I Venderne vold" (1941) Det var bøger, som vi i hvert fald i min barndoms skolegang i slutningen af 30erne og begyndelsen af 40erne havde megen glæde af.

Kurt Guldbæk har opfordret mig til at skrive en artikel om ham, fordi han nu engang er her fra egnen, og fordi han foruden at skrive bøger også var en ivrig og indsigtfuld samfundsdebattør, og på nogle områder satte han endda handling bag sine idéer og kom på den måde til at bane nye veje.

Han er som sagt født i Ryde d. 25. juni 1867, og efter barndomstiden var han først beskæftiget ved landbruget, og senere lærte han mejerivæsen; derefter satte han sig på skolebænken igen og tog præliminæreksamen i Holstebro i 1886.

I barndomserindringerne afslører han ikke blot sig selv som en god fortæller, men også, at han fra barnsben har været udstyret med en livlig fantasi. Tillige fremgår det, at han har haft en ubændig lyst til at undersøge ting og forhold omkring sig og blande sig. Denne livsappetit og lyst til at gribe ind i tilværelsen synes han at have bevaret det meste af livet. Som ganske ung drog han over Atlanten og opholdt sig i Canada i fire år, fra 1888 – 1892. Senere op gennem halvfemserne var han som handelsrejsende på farten i de fleste europæiske lande, indtil han i 1898 tog ophold i Sønderjylland og herfra i en årrække ernærede sig som journalist og foredragsholder.

Året 1909 flyttede han imidlertid til Alheden og bosatte sig i Frederiks, og her begyndte et afsnit af hans tilværelse, der skulle få stor betydning for hans nye hjemegn, selvom det meste af det, han satte i gang, siden er gået i sig selv; men historien om hans mange tiltag lever dog endnu på egnen.

Johannes Bechs interesser spændte vidt. Foruden de ovenfor nævnte rejser havde han i begyndelsen af 1900 tallet være på Island, hvor han ikke blot lod sig betage af landets storladne natur, men også af øens racerene, dygtige lille hest. I 1904 skrev han efter den oplevelse en udmærket lille bog "Den islandske hest", for han havde en idé om, at fædrelandets mange husmænd med fordel ville kunne gøre brug af det nøjsomme lille dyr som trækraft i stedet for ko og stud, og der blev da også senere indført mange af dem her til landet.

Senere rejste han en tid i Norge som uldkræmmer, men levede også en tid

Hr. Johannes Bech.

sammen med samerne eller finlapperne, som de oftest benævnes på de kanter. Han blev i den tid meget optaget af såvel lappernes levevis som af deres rensdyr. Når de om aftenen sad omkring bålet i kåten (teltet), har de måske drøftet, hvorvidt rensdyret ville kunne leve under andre himmelstrøg, og om de eksempelvis ville kunne tilpasse sig den jyske hede; og en gammel finlap blev da så optaget af den tanke, at han tilbød Bech at forære ham fire rensdyr, hvis han engang ville vove forsøget.

Dengang havde Bech vel ikke tænkt sig at skulle gøre alvor af tanken; men gemt var ikke glemt. Gennem de følgende år modnedes tværtimod tanken hos ham, men det blev vel nærmest en tilfældighed, der aktualiserede den for ham. Der skete nemlig nogle år senere det, at han i Vejle traf en finlappefamilie, der rejste rundt her i landet for mod betaling at fremvise en lille flok rensdyr. De havde ikke mangel på tilskuere, mange ville gerne se de sjældne dyr fra det høje nord; men en dag slap foderet til dyrene op. Foderet bestod af lav, rensdyrlav; man ventede en ny sending fra hjemlandet, men skibet var forsinket, så der stod man og manglede foder; for dyrenes hovedernæring var lav. Finlappen var temmelig fortvivlet over situationen og frygtede, at dyrene skulle dø, sulte ihjel, da de ikke ville tage andre fødemidler til sig. Johannes Bech mødte familien på netop dette kritiske tidspunkt, og han var ikke rådvild. Han lejede vogn og hest og kørte ud i Randbøl hede, hvor det var en let sag for ham på kort tid at fylde vognen med lav. Der blev stor glæde hos lappefamilien over hjælpen; dyrene kastede sig med begærlighed over det friske foder, og Bech har fortalt, at da den norske sending lav omsider ankom, ville renerne ikke røre den, før den jyske lav var opædt.

Johannes Bech begyndte nu at skrive om sin idé med at indføre rensdyr til den jyske hede, dog i første omgang uden at møde forståelse eller reaktioner i det hele taget.; men da han i 1909 flyttede til Alheden var det for efter hans eget ud-sagn midt i hedeområdet bedre at kunne virke for sagen.

Allerede et år efter sin ankomst til Frederiks lykkedes det ham da også at få stiftet "Foreningen for rensdyravl på den jyske hede." Han har selv bemærket, at foreningen ligeså vel kunne være navngivet "Foreningen til lavens udnyttelse," for det ville bedre have udtrykt formålet. Det drejede sig altså overordnet om at udnytte de mængder af rensdyrlav, der i århundreder har vokset på heden. Foreningen blev stiftet i februar 1910 med i alt 20 medlemmer, og allerede samme forår rejste Johan Kramer fra Frederiks og Bech til Norge for at hente de første

Også på Hjerl Hede gjorde man forsøg med rensdyravl. Dette forsøg sluttede så vidt vides også i 1915, da man var bange for, at renpesten skulle brede sig. Dette postkort er dog først blevet brugt i 1918.

dyr. Den gamle finlap, som i sin tid havde lovet ham fire rensdyr, var imidlertid død, så nogen foræring blev der langfra tale om. Der blev købt en tyr og fire simler (køer), og de forekom virkelig at være vilde og måtte i den store flok på 1100 dyr indfanges med lasso. Tyren blev af finlappen, der havde fanget den, navngivet Abraham, da han formodede, at den ligesom i sin tid patriarken skulle blive stamfader til en stor slægt.

Det blev en besværlig hjemrejse med dyrene. Men i Frederiks havde Bech i forvejen gjort klar til at få dyrene installeret. Lige overfor stationen i byen var der indrettet bure og folde til dem, og senere fik Bech rejst et tårn, hvorfra betalende tilskuere kunne skaffe sig et overblik over de mærkelige, fremmedartede skabninger, man indtil da kun havde hørt om og i det højeste set billeder af. Der var nu indrettet en slags forsøgsstation for projektet, og nysgerrigheden og interessen var mærkbar.

Dagbladet Politiken blev vel nok det organ, der hyppigst omtalte forsøget med artikler og indlæg for og imod; men efterhånden deltog man i debatten over hele landet .

Chefen for Landbohøjskolen i Kristiania, direktør Hirsch, var fortørnet og erklærede indigneret: ”Den, som kender grådyrets vaner og kår, ved, at det aldrig vil trives under de kår, som den jyske hede byr – det vil bare simpelthen dø.” Andre erklærede, at rensdyret aldrig ville kunne tæmmes. I Politiken udtalte profes-

sor Boas, at dyrene ikke vil kunne trives så langt mod syd.

Johannes Bech svarede imidlertid dygtigt og velovervejset igen. Han henviste bl. a. til, at der jo levede rener i de zoologiske haver såvel i Danmark som længere sydpå; han gjorde opmærksom på, at den tidligere direktør for Zoologisk have i København, Julius Schiødtz, der havde været meget interesseret i renavlssagen, som han anbefalede overalt, engang havde udtalt, ”at når renen kunne trives så vel i det snævre fangenskab i Zoologisk have, hvor sommeren jo kunne være ret generende for dyrene på hede dage, ville den kunne trives langt bedre i større indhegninger på den frie jyske hede.”

Endelig gjorde Bech opmærksom på, at der jo i tidligere perioder, da klimaet var omtrent det samme som nu, havde levet rensdyr her i landet, og et af hovedomdrejningspunkterne i hans argumentation forblev stedse, at rensdyrene derfor også ville kunne leve på heden i vor egen tid.

Et andet vigtigt punkt i argumentationen var rensdyrlaven, selve fødeemnet for dyrene. Bech henviste ofte til Salmonsens leksikon, hvor enhver kunne slå op og læse, at et pund lav havde samme næringsværdi som tre pund kartofler, og det vidste de fleste hedeboere i hvert fald, at lav var der mængder af på heden; men modstandere af forsøget anførte, at når laven blev spist, kom den først igen efter 15 – 20 år. Johannes Bech kunne imødegå dette skræmmebillede ved at fortælle, at sådan ville det gå, hvis man brændte et hedeareal af. Slog man derimod lyngen og laven, ville laven komme igen efter bare et par år, og tøjrede man rensdyret på et areal med lav ville den vokse ud endnu hurtigere. Han formulerede et slogan: ”Lad os dyrke den gode og mindre gode hedejord. Lad os beplante den dårlige; men lad endelig til evige tider laven få lov at vokse i fred på den håbløse.” Han vurderede, at 50 tdr. land hede med lav for bestandig ville kunne give føde til 10 rener, og at sådan en flok dyr ville betyde en årlig indtægt på 400 kroner

Det må have lydt som sød musik i hedeboernes øren, for mange af dem havde jo store hedearealer liggende hen, hvor hidtil alene nogle får havde forsøgt at finde føde.

Forfatteren Johan Skjoldborg, der stred for sine husmænd, havde også gjort sig overvejelser over økonomien i foretagendet. I ”Verden og vi” skrev han bl.a.: ”Økonomisk vil indførelsen af rener ikke være i stand til frelse landet, men for selv en nøgtern betragtning vil de sikkert for hedebonden kunne blive en biindtægt, det ikke er værd at kimse ad. Lad os tænke os, at hver ren giver 40 – 50 kroner netto, det er også penge.”

Johan Skjoldborg var for øvrigt med, da Bech rejste til Norge for at hente en ny sending dyr.

Var der mange modstandere af forsøget og mange, som dyppede pennene i gift og galde, når de skrev deres forargede indlæg, må det dog ikke glemmes, at andre så noget opløftende og positivt i det. Skovrider Chr. Dalgas udtalte således, at han havde været i Frederiks, og at han glædede sig over den gode stand, hvori dyrene befandt sig. Fra et Viborgblad mødte redaktøren P. Mikkelsen op på for-

søgsstationen, og han skrev i meget begejstrede vendinger om oplevelsen og om perspektivet i det. Han kunne bl.a. bevidne, at de ”vilde dyr” nu var helt tamme, så at tyren Abraham i al fredsommelighed fulgte med Bech, når han skulle hente vand til dens artsfæller.

Fra forsøgsstationen i Frederiks var nogle dyr sat i pleje rundt om på hedearealer i nærheden. Der har således været rener i både Herning og Ørre ved Aulum og på hedeområdet Hjerl Hede øst for frilandsmuseet Den gamle Landsby.

Den nystartede forening rådede imidlertid kun over begrænsede økonomiske midler, og da Johannes Bech mente at have indfriet formålet med den, nemlig at bevise, at rensdyret både kunne tæmmes og tilvænne sig den jyske hede og endda formere sig og befinde sig vel ved at være tøjret på områder med lav, besluttede han og de øvrige medlemmer i 1912 at nedlægge foreningen. Bech oplyste, at hele eksperimentet da havde kostet i alt 2000 kroner.

I virkeligheden forholdt det sig vel sådan, at den udbredelse af rensdyret hos hedeegnenes landmænd, som Bech havde håbet på, aldrig blev til noget. Ingen hedebedønder, eller andre, havde vovet at investere i rensdyravl for alvor.

Foreningen sluttede dog med et lille overskud, som blev brugt til køb af planter hos Hedeselskabet. Planterne udleveredes derefter gratis til 24 hedebedønder, som kunne anvende dem til at plante læbælter og til at anlægge småplantager ved deres ejendomme.

I 1911 skrev Johan Skjoldborg fra sit husmandshjem på Dynæs i en slags forudanelse om, hvordan forsøget ville ende: ”Forsøget ved Frederiks er imidlertid alt for lille, fordi man ikke har tilstrækkelige økonomiske midler. Det er en skam, at ikke en velhavende mand her i landet har lyst at yde sagen så megen interesse, at der kunne fremskaffes f. eks. mindst 100 rener, der kunne gå frit omkring på et indhegnet stykke hede. Det var et forsøg, der ville betyde noget.”

Den af Skjoldborg ønskede velhaver skulle dog snart dukke op og vise sig villig til at vove et ”stort forsøg”. Han var ganske vist fra Hamborg, men dansk af fødsel; men forinden vi fra kulissen lader denne fremmede træde ind på den store alhede et par ord om de første forsøg, der blev gjort på at dyrke den op.

Johannes Bech og familie havde ved ankomsten til Alheden slået sig ned i Frederiks, ikke langt fra den egnsfremmede, men smukke, hvidkalkede kirke, som Frederik den Femte i 1766 havde ladet opføre til de tyske kolonister, der ankom her til det ugæstmilde hedeland fra 1759. Det var jo meningen, at de skulle opdyrke heden, hvilket de da også gav sig i kast med; men de var ikke de første tyskere, der forsøgte sig med den opgave.

Allerede i 1755 havde en tysk officer, Ludvig von Kahlen, slået sig ned i hedelandet nogle kilometer nordligere i Alheden. Han havde et par år forinden sendt en dyrkningsplan ind til regeringen, hvor han foreslog at finansiere opdyrkningen ved at lægge en skat på salg af spillekort. Da han ikke fik noget svar, forsøgte han med et videregående forslag, som bl.a gik ud på at skaffe folk til det hårde opdyrkningsarbejde fra Mecklenburg, hvor mange bønder endnu levede i en art liv-

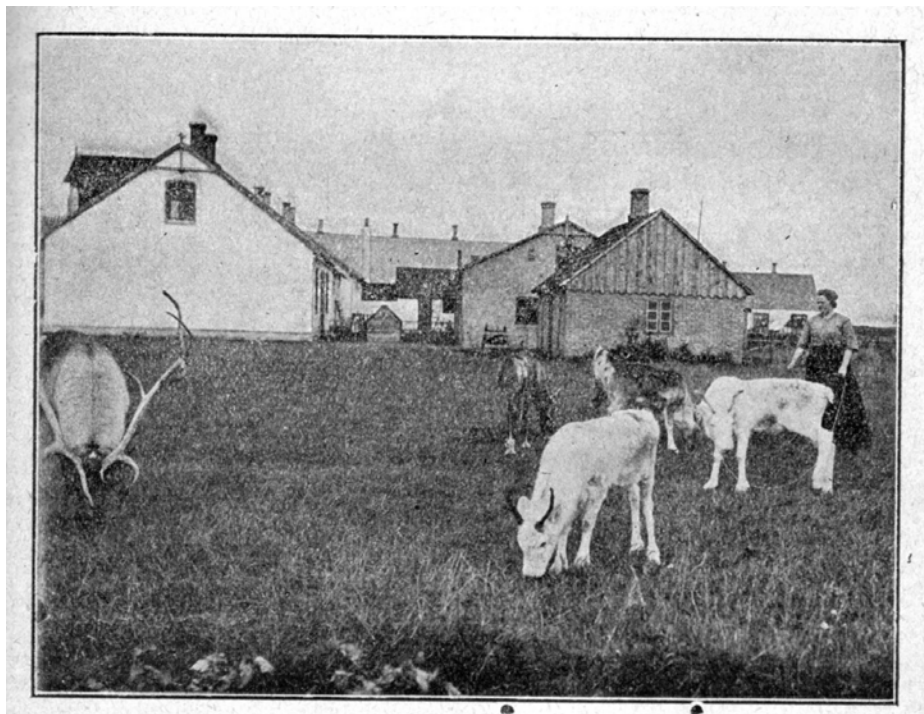
I dag har fårene igen afløst rensdyrene på heden ved Kongenshus.

Foto: Mariane Vistisen

egenskab, som han hævdede, at mange flygtede fra. Denne gang fik han svar fra regeringen, der i første omgang sendte ham til Jylland, for at han ved selvsyn kunne orientere sig i det store hedeland. Opholdet i det jyske varede i første omgang fire måneder. Derefter valgte han at slå sig ned i den nordlige del af heden ved Sejbæk, hvor han byggede sig et hus, der ved sin specielle tagkonstruktion kunne ses viden om. Huset blev navngivet ”Kongenshus”, og kaptajnen begyndte at opbryde nogle agre i lyngen, og han fik plantet og sået. I forsommeren 1755 rejste han derpå til Mecklenburg for at skaffe sig medarbejdere, og det viste sig at være besværligere end ventet; men året efter ankom han ikke desto mindre til Kongenshus med tre tyske familier. Deres ophold på stedet blev dog kortvarigt, fordi kaptajnen ledede arbejdet temmelig militærisk. De flygtede simpelthen fra hans hårde regimente. Von Kahlen fortsatte så alene med arbejdet, men sled sig op i løbet af en kort årrække. I 1763, efter otte års stædig kamp og mange bitre skuffelser, gav han op, og to år senere forlod han heden og trådte påny ind i hæren.

Det Kongenshus, han byggede, forfaldt med årene, og i dag er det så godt som umuligt at finde rester af det; men Jeppe Aakjær har i ”Hedevandringer” angivet dets placering og endda med et foto vist nogle sparsomme rester af det. Det har ligget et par hundrede meter fra det nuværende Kongenshus på østsiden af Koldingvejen.

Det nye Kongenshus blev opført i 1913 – 14 i forbindelse med det andet for-

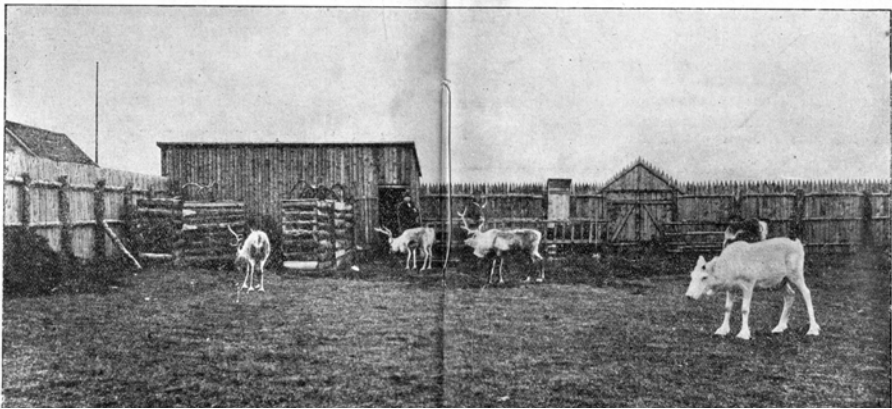

søg med renavl på heden, og det blev et forsøg, der i hvert fald levede op til Skjoldborgs ovenfor anførte ønske med hensyn til en stærk økonomi bag projektet. Forsøget blev også denne gang med Johannes Bech som leder, og han kunne om nogen glæde sig over de nye økonomiske muligheder for foretagendet.

Det var en købmand fra Hamborg, Hans Dall, der egentlig var født og opvokset på en gård i Ødis ved Vejle, der stod bag. Han havde titel af kommissionsråd og skulle efter sigende være millionær.

Johannes Bech har fortalt, at han i 1913 modtog et brev fra Hans Dall, der opfordrede ham til for ham at opkøbe en større hedegård, der kunne blive centrum for renavl i større stil. Arealerne omkring Kongenshus havde i lang tid hørt under Krabbesholm ved Skive, indtil det sandsynligvis ved et ejerskifte blev skilt fra den. Det blev i hvert fald en frk. Dalsgaard fra Randers, der i 1913 solgte ca. 1000 tdr. l. af heden til Johannes Bech, der købte på vegne af Hans Dall. Der blev, bl.a. fra Resenfelde, købt yderligere omkring 1000 tdr. l. til formålet, alt sammen til beskedne priser. Bech har oplyst, at gennemsnitsprisen pr. tdr. l. var på 25 kroner.

Samtidig lod Hans Dall opføre en stor villalignende bygning med et imponerende tårn, det nuværende Kongenshus. Tårnet byggedes færdigt i 1914, hvor verdenskrigen brød ud, og der taltes lokalt om, at rensdyrparken måske kun var et

Disse to billeder stammer fra den lille bog "RENSDYRET SOM HUSDYR I HEDEEGNE", som Johannes Beck i 1912 lod trykke for egen regning. I forordet skriver han:

"Ved at gengive nogle Artikler, skrevne af mig selv og andre for og imod Kampen for Rensdyrmossets Udnyttelse, vil Læserne lettest komme til at forstaa, hvad denne Sag virkelig gælder.

Denne lille Samling vil, netop fordi den former sig som en Diskussion, bringe Svar paa alle Spørgsmaal Sagen vedrørende; men den har den fordel for Diskussionen, at samtlige Spørgsmaal efterhaanden er blevet enten belyst, besvaret eller bevist ved praktiske og sindige Forsøg."

I 1926 udgav han yderligere en debatbog om emnet, "Sandheden om Renavlen".

påskud for et eller andet lyssky foretagende i forbindelse med krigen, og at hensigten i virkeligheden var at opføre et regulært fæstningsanlæg.

Dog kunne man samtidig iagttage, at det store hedeareal blev indhegnet af et metalgitter, og så måtte det vel være meningen, at der skulle anbringes dyr indenfor. Gitterhegnet strakte sig over mange kilometer, og lokalbefolkningen har sikkert også været optaget af at vurdere, hvor kostbar en sådan foranstaltning ville være. Noget lignende havde man i hvert fald ikke tidligere set.

Selvom de fleste på enen vel i forvejen havde set renerne i Frederiks, er der ingen tvivl om, at de store flokke af rensdyr, der herefter blev lukket ind i den 2000 tdr.l. store indhegning, imponerede alle. Johannes Bech var den daglige leder af foretagendet, og han og familien boede på Kongenshus. Han havde anskaffet sig en flot blankpoleret bil og holdt chauffør. Alt tegnede godt. Men kritikken og modviljen var også denne gang markant tilstede. Jeppe Aakjær besøgte efter indbydelse renparken og skrev efterfølgende en ætsende ond artikel med unødigt nedsættende bemærkninger om såvel Johannes Bech som Hans Dall og også om det finlappepar, der boede i telt inde i området, hvor de skulle holde opsyn med dyrene. Aakjærs artikel stod at læse i Skive Folkeblad 17 – 22. maj 1923, da det hele var overstået.

Johannes Bech svarede igen; sobert og sagligt redegjorde han for de faktiske forhold; men i dialog med Aakjær kom han ikke.

Bortset fra de personlige udfald mod Bech og Dall fik Aakjær som andre skeptikere jo desværre ret. Eventyret sluttede værst tænkeligt allerede i 1915. Da kunne man af og til på Koldingvejen se vognlæs efter vognlæs med slagtede rensdyr, der blev kørt til stationen i Frederiks og derfra sendt med jernbanen til Belgien, hvor de endte ved fronten som føde for tyske soldater.

Bech har fortalt, at der med den sidste sending rener fra Norge var et par syge dyr, og da man kunne konstatere, at der var tale om renpest, blev det nødvendigt at nedslagte hele bestanden. Samme fremgangsmåde, som man benytter sig af i dag, når der kommer smitsom sygdom i en besætning.

Jeppe Aakjærs artikel fra 1923 udsendtes under titlen ”Kongenshus – en luftspejling” i julen 1925 som et særtryk i bibliofilt udstyr i 275 eksemplarer til venner og bekendte. En nydelig og også interessant lille udgivelse; men den tjener absolut ikke Aakjær til ære.

Som Valdemar Andersen skriver i sit værk: ”Alheden” (1953), ”gik Johannes Bech personligt uplettet ud af denne affære”. Men et nederlag og en skuffelse har det lige så selvfølgelig været for ham. Han brød op fra Alheden i 1918, efter at han året før havde haft den sorg at miste sin hustru, der døde kun 47 år gammel. Fra 1918, hvor han giftede sig igen, boede han i København.

Eftertiden har næsten udelukkende hæftet sig ved hans engagement i forbindelse med forsøgene med rensdyrene. Glemmes må det dog ikke, at han var en ildsjæl, der på flere måder satte sit præg på egnen. Han virkede således helhjertet for husflidssagen, og han var i den forbindelse også initiativtageren til oprettelsen af legetøjsfabrikken ”Hedeboflid” i Frederiks, en fabrik, der fra starten var tænkt drevet som en hjemmeindustri, der kunne give beskæftigelse til egnens beboere, heltids eller som bibeskæftigelse. Fabrikken beskæftigede så sent som i fyrreerne omkring 40 personer.

Johannes Bech boede som nævnt resten af sin tid i København. Udover de i indledningen nævnte børne- og ungdomsbøger skrev han også for voksne. I 1915 udkom således ”Verdenskrigen”, i 1921 ”Kors og hammer” og i 1927 et værk om de nordiske reformationer, ”Det ene fornødne”. I 1941 udgav han ”Af uldgydernes saga,” der for en del handler om hans år som uldkræmmer i Norge, men også indeholder erindringer fra det jyske.

Ind imellem skrev han ca. 100 noveller.

Johannes Bech døde i København d. 21 juni 1950. I løbet af sin karriere som forfatter modtog han en del priser. I 1933 tildeltes han ”Den Raben – Levetzauseke Fonds Ærespris”, i 1942 Dansk forfatterforenings pengegave og i 1950 Harry Søjbergs Mindelegat.

Magnus Vistisen

(Se hans bog ”RENER SOM HUSDYR PÅ HEDEN” på www.arkivet-vinderup.dk/JohannesBech/Rener/Rener.htm KG)

Lidt om hændelser i Vinderup i 1907.

I Vinderup blev der i politibetjent Geddes ejendom indrettet 2 detentionslokaler, da der var for langt til arresten i Holstebro. Lejeudgiften var 150 kroner. Samme politibetjent Christian V. Th. Gedde fik 891,67 kr. i løn om året.

Lokalet blev i 1906 benyttet af 19 personer.

Sahl Sogneråd andrager (amtet?) om tilladelse til at yde et tilskud af 160 kroner til gadebelysning af Vinderup stationsby i vinteren 1906-07.

Ingeniørerne Kr. Thomsen og Karl Thalbitzer under Det Danske Hedeselskab anmoder om tilladelse til at køre med motorvogne ad de korteste biveje fra amtslandevejen til de steder, hvor Hedeselskabet arbejder, som andragerne skulle føre tilsyn med.

Ligeledes andrager de om tilladelse til at køre ad amtslandevejen om natten med lygter.

Dette kunne ikke anbefales. (der var stor betænkelighed ved de kørende bæster, skulle de nu også til at køre om natten)!

Der var allerede i 1907 drøftelser i gang, om Vinderup skulle have et lystanlæg. Det kom så 10 år senere.

I slutningen af 1800 tallet gik afholdsbevægelsen over det ganske land. Også her i Vinderup var der en afholdsforening. Den byggede sin første sal i Nørregade 9, hvor Jacob Jensen der på det tidspunkt tilvirkede og solgte fodtøj. Han gav tilladelse til, at de bag hans bygning måtte bygge en afholdssal, hvilket skete i 1887. Jacob Jensen var vært indtil 1893. Senere opsigte han af én eller anden grund aftalen med foreningen i 1896 og købte bygningen af afholdsforeningen.

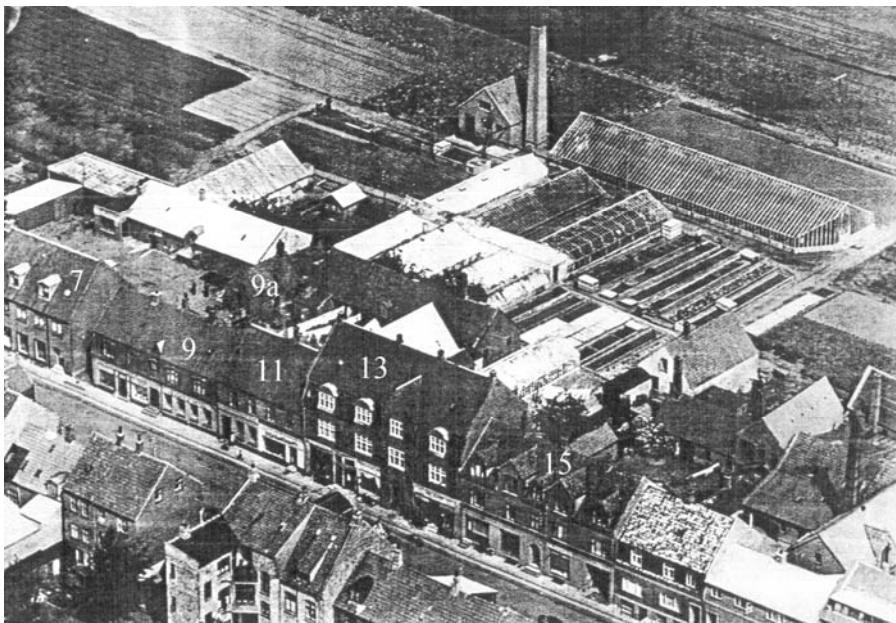
Derefter flyttede Afholdsbevægelsen til Søndergade 2, hvor der igen blev bygget en afholdssal.

I Søndergade 11 lå "Landbohjemmet". Gårdejer Opstrup i Hjerm, der ejede bygningen fra 1896, havde ladet opføre en bygning, som skulle bruges til et landbohjem. Da det egentlig var en forening, der havde tilladelse til udskænkning af spiritus, skulle man optages som medlem, hvis man da vel og mærke ville frekventere den, hvilket der tilsyneladende var mange der ville.

Allerede inden byggeriet gik i gang, var der stærke røster, der talte imod. Man talte og skrev om spiritussens forbandelser, dens fordærvelse af såvel unge som ældre.

I protokollerne fra afholdsforeningen kan man læse, at de langt fra er tilfredse med Landbohjemmet. På et møde vedtager man, at man ikke både kan være medlem af afholdsforeningen og Landbohjemmet. Vel egentlig en rimelig betragtning.

Men, efterhånden skærpes tonen. Om drikkeriet har været stærk stigende på Landbohjemmet, eller hvad, må stå hen i det uvisse. Der er noget der tyder på, at man har skiftet bestyrer. Under alle omstændigheder kunne man i Dagbladene d.

Luftbillede af Søndergade, nok fra omkring 1954.

Nr. 7 længst til venstre var 'Manufakturafdelingen', oprindelig en afdeling af Brugsforeningen, senere Nyvang. I dag ligger Superbrugsen her. Nr. 9 var Højskolehjemmet, udskænkingsstedet var i nr. 11

Nr. 13 i midten ejedes af gartner Maigård, han havde butik til venstre i bygningen. Bag husrækken ser man hans mange drivhuse og marker.

9a var en smedebygning, her residerede Verner Knudsen fra 1943 til 1992.

6.3.1907 læse:

Offentligt Møde.

Vinderup og Omegns Beboere —
Mænd og Kvinder — indbydes
herved til et Møde i Afholdshjem-
mets Sal Fredag d. 8. ds., Kl. 7 $\frac{1}{2}$,
pr., hvor Spørgsmaalet om Drikke-
riet i Almindelighed og Stillingen
til Landbohjemmet i Særdeleshed
skal drøftes. Pastor Holm indleder.

Fløre Indbydere.

Aftenen oprandt. Der må have været en kolossal interesse for sagen, idet 325

Her omkring 1958-9 er Højskolehjemmet kommet til at hedde Højskole Hotellet .

Bygningen med 'HØJSKOLE HOTEL' eksisterer ikke i dag, den brændte sommeren 1999. Hvor døren med "HOTEL"-skiltet er, var der oprindeligt en port og det var i lokalet over denne port, der var udskænkning.

I Arkiv Nyt februar 2000 fortælles der mere om bygningen og 'Landbohjemmet'.

mennesker var mødt frem.

Pastor Holm indledte. Han talte om drikkeriets forbandelse, der knugede mange familier. Drikkeri, som havde betydet ruin, som havde sat familielivet over styr, og ødelagt de stakler der er drikkeriets slaver.

Landbohjemmet søger sin lovhjælp i foreningsloven. Holdes den indenfor denne lovs rammer, er den ligeså uangribelig som et privat hjem kan være.

Altså kan et Landbohjem være en ukontrolleret drikkebule som ingen øvrighed kan ramme.

Præsten kunne dog ikke af selverfaring påstå, at der var tale om en drikkebule. Men det er bevist, at Landbohjemmet de sidste to år er ledet i åbenbar strid med de love og vedtægter, der er gældende for stedet.

Præsten kunne nævne navne på mænd, der under edstilbud ville bevidne, at de var blevet beværtet uden at være medlem.

Han kunne fortælle, at ifølge foreningens love skulle der afholdes årlige gene-

ralforsamlinger, indkaldelsen til disse skulle ske gennem de stedlige blade. Da ingen havde set en sådan kundgørelse har der ikke være afholdt generalforsamling.

Der udspandt sig efter indlægget en længere debat.

Lærer Beck støttede fuldt ud pastor Holms udtalelser. Han mente ikke der kunne ske noget ved at Landbohjemmet lukkede.

Farver Kjær talte ud fra et religiøst standpunkt, og fremkom med de erfaringer han havde gjort. Han spurgte, om det ikke havde været mere rigtig at gå til værten på Landbohjemmet og søge at få en ordening. Han mente også at der i Afholdsforeningen foregik dårligdomme.

” Den bedste vej til ædruelighed er at blive ført til den levende Gud”, sluttede han.

Gartner Majgård, der sad i bestyrelsen for Landbohjemmet, erkendte, at ledelsen nok ikke havde været så korrekt som den burde.

Snedker Simonsen havde den mærkelige opfattelse, at hele postyret bunder i en krig mellem Syd og Nordbyen. Nordboerne kan ikke tåle, at Sydboerne har lejlighed til at få en bajer (munterhed). Der tales slet ikke om kroen. Det er kapitalen hånden holdes over. Lad Landbohjemmet blot stå, det skal nok gå godt alligevel (Stor munterhed) .

Mødet sluttede med følgende henvendelse til herredsfogeden:

Den i Vinderup Stationsby eksisterende beværtning, som går under navnet Vinderup Gæstehjem, anser vi for en meget tarvelig Demoralisationsanstalt, særlig for de unge, den drager til sig, ja i det hele taget en Institution som kun kan virke og kun virker til skade for Stationsbyen og Eggen her.

Da Beværtningen beviseligt i Løbet af de sidste ca. 2 år er drevet i åbenbar strid med de for den gældende love og vedtægter, tillader vi os ærbødigst at bede Hr. Herredsfogeden drage omsorg for, at nævnte Institutions Virksomheds holdes indenfor Lovens Grænser eller evt. helt standses.

Man har ikke svaret fra Herredsfogeden, måske kommer det i et senere nummer. Men senere blev stedet ændret til Højskolehjem. Urmager Erlandsen har karakteriseret dette som et ” honnet” sted, så der er sket en forbedring.

Ninna

Kilder: Amtsrådets meddelelser til kommunalbestyrelser, Holstebro Dagblad og Skive Folkeblad.

Fattigforsorg gennem tiderne

For snart 65 år siden stod der i en af de lokale aviser en notits om et fund af et fattigfogedskilt. Det fik Ejsing historiker, Anders Kjellerup, København, til i avisen at komme med følgende kommentar:

Om Fundet paa Elbrønd Mark i Ejsing.

I Tilslutning til den lille Notits forleden om Fundet af Fattigfoged-Skiltet fra 1823, vil jeg i Sagens Interesse gerne meddele, at nævnte Skilt ganske sikkert har tilhørt Gaardejer og Fattigforstander Christen Sørensen i Raast (Brogaard?), som paa den Tid var Fattigforstander for Ejsing Sogn, hvilket ogsaa fremgaar af nogle gamle Papirer fra hans Efterladenskaber, som jeg paa tilfældig Maade er kommen i Besiddelse af, bl.a. en Skrivelse fra Præsten i Sahl, dateret 24. Marts 1834 der ordret lyder saaledes:

"Christen Sørensen anmodes om, Øjeblikkelig at forskaffe Jacob Nicolajsens Kone, Anna Cathrine Nielsdatter, Huslye og Ophold efter Omgang i Sognet. Enhver Beboer er pligtig at modtage hende, og vil han ikke modtage hende er han Lovens Straf underkastet. Hun skal straks anvises Ophold paa det første det bedste Sted.

Sahl Præstegård, d. 24. Marts 1834. A. H. Stibolt.

NB. Jeg skal nødvendigvis tale med ham (Chr. S.) imorgen, og beder ham derfor møde mig imorgen Formiddag i Ejsing Skole.

Til velagtede Gaardmand og Fattigforstander Christen Sørensen i Raast."

I en senere Artikel skal jeg fremsætte nogle Oplysninger om bemeldte Christen Sørensen, som efter de forannævnte Papirer at dømme har været en særdeles oplyst og velbegavet Mand og været en af Sognets betydeligste Mænd. Af hans Optegnelser forekommer interessante Tidsbilleder af saavel Fattigvæsenet som Vandsynsforretninger m. m, i Ejsing Sogn for 100 Aar siden.

Anders Kjellerup.

"At gå på omgang" var, som det fremgår af Anders Kjellerups artikel, en måde at forsørge sognets fattige på, tilmed en af de ældste inden for fattigforsorgen.

Indtil 1708 var der ingen offentlig omsorg for børn, fattige og syge, de var overladt til familiens eller privat godgørelse. I dårlige tider affødte det mange tiggere, som var en plage for landet.

I 1708 blev al tiggeri forbudt og det blev bestemt, at værdigt trængende havde forsørgelsesret i det sogn, hvor de boede, og at pastoraterne skulle have en fattigprotokol og føre et fattigregnskab. Det var stiftsøvrigheden, som havde tilsyn med

Christen Sørensen anmelder om, en blekketliged af Sofie Lasse Jacobs Nielaugens Tante,
 Anna Catharine Nielaugens Jernstige og Skjold af Paa Omgang i Sognet. Lasse Jacobs er sigelig
 at smette sig, og vil han ikke smette Lasse, er han Lovens Modstander, som vil
 smette Lasse og Skjold og vil først vil, Lasse og Skjold.

Sahl Sognekammer d. 24de Marts 1864.

A. H. Stibolt

Hjælp til nødvendigen Lasse med Lasse smette, og Lasse Lasse og vil først vil
 smette Lasse og Skjold i Sognet.

Lasse

Sahl Sognekammer og Sahl Sognekammer Christen Sørensen i Sahl.

Brevet til Christen Sørensen fra præsten i Sahl, A. H. Stibolt.

de lokale fattigdistrikter. De fattige kunne f.eks. få penge til husleje, tøj m.v. men
 maden fik de som regel ved at gå på omgang i sognet.

At få fattighjælp var ikke noget, man var glad for; man mistede nogle af sine
 borgerlige rettigheder. Man havde ingen stemmeret og havde man fået fattighjælp,
 kunne man ikke uden myndighedernes tilladelse gifte sig; en betingelse kunne
 være, at man først skulle betalte hjælpen tilbage. Denne lovbestemmelse blev fak-
 tisk først ophævet i 1961.

Fattighjælpen blev ydet med yderst beskedne bidrag. I starten bestod hjælpen
 stadig for en stor del af naturalier, men med tiden blev hjælpen givet udelukkende
 i form af penge. Fra 1860'erne blev det almindeligt, at landkommuner indrettede
 fattiggårde, hvortil man henviste de fleste fattige i sognet. Tanken var, at de fatti-
 ge skulle leve af deres arbejde i gårdens have eller jordlod samt ved at fremstille
 ting, som kunne sælges. Fattiggården blev ledet af en bestyrer ansat af sognerådet.

Anbringelsen af børn og ældre på fattiggården sammen med sociale tilfælde
 gav fattiggårdene et dårligt ry, og efter offentlig kritik blev en del af fattiggårdene
 med tiden nedlagt. Udover fattiggården indrettede nogle sogneråd specielle fat-
 tighuse, som primært skulle skaffe nødlidende beboere i sognet, især ældre, et
 sted at bo.

I 1891 gennemførte Rigsdagen en lov om alderdomsunderstøttelse. Det skete
 efter voksende kritik af den kommunale fattigpleje. Loven gav mulighed for, at
 ældre beboere i sognene kunne få en mere værdig understøttelse, der ikke indebar
 de begrænsninger i deres borgerlige rettigheder, som fattighjælpen gjorde. Men
 det var op til sognerådet at fastsætte beløbets størrelse.

Tidens voksende sociale bevidsthed kom også de sygdomsramte til gode. I
 1892 lavede Rigsdagen en lov om sygekasser, der skulle gøre det muligt for min-
 drebemidlede, som blev ramt af sygdom, at få en mere værdig hjælp end den of-

Tiggere var en del af hverdagen, selv om tiggeri var blevet forbudt ved lov i 1708. Man forsøgte at begrænse tiggeriet ved at ansætte fattigfogeder, som skulle smide fremmede tiggere ud af sognet.

fentlige fattighjælp. Havde den syge ikke egen vogn eller hest, skulle kommunekassen desuden betale befording til læge, jordemoder og sygehus, hvis afstanden var mere end halvanden mil (ca. 12½ km).

For at give værdigt trængende en tilsvarende værdig fattighjælp, oprettedes i midten af 1800-tallet et hjælpesystem parallelt med det almindelige fattigvæsen.

Ved en lov i 1856 skabte man en institution kaldet ”de fattiges kasse” som kunne udbetale midlertidig hjælp uden de indskrænkninger i borgerlige rettigheder, som den kommunale fattighjælp medførte. Der kunne ikke ydes bidrag af sognekassen til denne kasse, og den fik da heller ikke større betydning. Men den var et eksempel på den praksis, som vor tids velfærdssamfund er bygget på, nemlig retten til hjælp.

Ordnningen blev afløst af en lov i 1907 om kommunale hjælpekasser. De skulle yde værdigt trængende hjælp uden fattighjælpens indskrænkninger i deres borgerlige rettigheder. Det var mest midlertidigt arbejdsløse, der fik hjælp af hjælpekasserne. Kommunalbestyrelsen havde ingen direkte mulighed for at gribe ind i kassernes bestyrelse, men kunne indbetale penge til dem, og af disse blev 1/3 refunderet af statskassen. Hjælpekasserne havde en bestyrelse på 5 medlemmer udpegede af de kommunale vælgere. I det hele taget var sognekommunernes udgifter til sociale udgifter stigende og udgjorde langt den største udgiftspost.

Med lov om offentlig forsorg i 1933 afskaffedes fattighjælpen i sin hidtidige form. Den nye lov fastslog, at det offentlige skulle forsørge alle, der ikke kunne gøre det selv. Hvor stor hjælp, der var brug for, fastsattes af det sociale udvalg i den konkrete sag.

I 1964 nedsattes en socialreform-kommission, hvis tanker blev udmøntet i en række love i løbet af 1970’erne. Bistandsloven gjorde det muligt at give støtte efter skøn. Sygekasserne blev afskaffet, og amterne kom til at betale sundhedsvæsenet. Alle lønmodtagere blev desuden forsikret mod sygdom.

KG

Kilder: Diverse artikler fra internettet.

Møder, arrangementer, ture m.m.

Hvor intet andet er nævnt, er mødestedet Arkivet, Vinjes Torv 1, Vinderup.

Ret til ændringer forbeholdes.

Onsdag d. 28. marts kl. 19.30	Generalforsamling på Arkivet. Efter kaffen vises en historisk film Medbring kaffe
Onsdag d. 18. april kl. 19.30	Niels Mortensen, Byarkivar i Skive, fortæller om "Vinderup som stationsby". Medbring kaffe
Fredag d. 4. maj kl. 19.30	Vi holder 4. maj med lys i vinduerne og snakker om gamle dage. Medbring kaffe
Onsdag d. 9. maj kl. 19.30	Indvielse af årets udstilling om smedehåndværket.
Onsdag d. 4. juli kl. 19.30	Sommermødet holdes i "Jægerhytten" på Hvidemosevej. Kom i god tid og gå en tur i skoven. Emne bekendtgøres i Vinderup Avis. Medbring kaffe
Onsdag d. 8. august Kl. 19.30	Boye Bruhn vil vise rundt og fortælle om Estvad Kirke. Vi mødes ved kirken. Medbring kaffe

Generalforsamling onsdag d 28. marts 2007 kl. 19.30 på Arkivet

Dagsorden:

1. Valg af ordstyrer
2. Formandens beretning
3. Arkivleder Bodil Møllers beretning
4. Fremlæggelse af regnskab v. Gustav Lind
5. Fastsættelse af kontingent for 2008
6. Indkomne forslag
7. Valg til bestyrelse, suppleanter og revisorer
Til bestyrelsen: Karen Lindholdt, modtager ikke genvalg
Børge Poulsen og
Harry Klith
Suppleanter: Søren Møller og Jens Kr. Lund Jensen
Revisor: Johannes Mikkelsen, Sevel.
8. Eventuelt

Forslag til generalforsamlingen, der skal være skriftlige, skal være formanden i hænde senest 8 dage før generalforsamlingen, altså tirsdag d. 19. marts. 2007.